

1955 års student

Vår bästa minnen 1955 års student

Anförande vid 50-årsjubileum av studentexamen 2005-05-28

Jag heter Torsten Wallentinson och tog studenten här för drygt 50 år sedan.

Föreningen Ystadsstudenters ordförande Anders Evander ringde mig för några månader sen och bad mig säga några ord som representant för 50-årsjubilarerna.

Jag var med då föreningen bildades 1963 (inbjudan har jag här) och tackade ja direkt till detta hedersuppdrag, men frågade honom sen vad han ville att jag skulle prata om. Han nämnde då hur det brukade vara upplagt och jag ska nu försöka nämna lite hur det såg ut i världen då, i Sverige, i Ystad och här på skolan och hur vi upplevde det.

Nu kommer jag osökt att tänka på han som sa "Det blev ett långt föredrag – först sa han vad han tänkte säga och sen sa han det", men jag ska hålla mig inom de ca 15 minuter som Anders utlovade till mitt förfogande.

Jag börjar med Verner von Heidenstam, som inte alls har med detta att göra, men han sa – när han på Övralid 1929 tackade för uppvakningen vid sin 70-årsdag-, att invändigt är man alltid lika ung, men en sak har blivit bättre med åren ; man är så gammal att man kan få använda manuskript, när man ska tala och därför tar jag också upp mitt papper utan att i övrigt göra några jämförelser med Heidenstam.

Jag har varit rektor i många år och suttit och våndats med att skriva avslutningstal, men fick en tankeställare när min yngsta dotter en gång undrade varför jag satt och förberedde så noga. "Prata kort, det är ändå ingen som lyssnar på dig" var hennes enkla budskap. Här räknar jag dock naturligtvis med att jag har en hängiven lyssnarskara.

Låt oss för ett ögonblick gå tillbaka till 1955.
Hur såg världen ut då?

Eisenhower var president i USA,
Churchill avgick som premiärminister i England efter att ha fyllt 80 år i nov-54.
Dag Hammarsköld var generalsekreterare i FN och det skulle dröja 6 år innan han blev nedskjuten i Zambia.
Österrike och Västtyskland blev fria stater i maj-55

Storbritannien, Frankrike och Benelux inbjöd Italien och Västtyskland att ingå i Västeuropeiska unionen. Det var stor oro att Tyskland skulle starta ett nytt krig.
Warszawapakten bildades av 8 öststater som en motvikt till Atlantpakten.

I Paris kom nymodigheter från USA. Det var s k parkeringsur, där man stoppade in ett mynt och vred om en ratt och då kom det upp en skiva som visade hur länge man fick ha sin bil parkerad och när tiden var ute lyste skivan rött.

James Dean omkommer. Charlie Parker, Albert Einstein och Carl Milles dör och i slutet av 1954 dör bl a Frans G Bengtsson och Stig Dagerman.

Hur var det då i Sverige?

Tage Erlander är statsminister,
49-åriga Gunnar Sträng tar över som finansminister efter Per-Edvin Sköld.
Sven Jerring fyller 60 år och får som present pengar som sedan blir basen till den s k Jerringfonden.

Sixten Jernberg vinner Vasaloppet.
Man startar med poliovaccin i mars-55

Aktuella debatter gällde om kyrkan skulle skiljas från staten,
Republikanska klubben bildas med Vilhelm Moberg som stor tillskyndare, som ville få bort monarkin.

Skulle man ha ytterligare program i radio förutom den enda kanal som fanns?
P2 startade i nov-55 och sände enbart på kvällstid, men för att höra den kanalen måste man skaffa sig en FM-enhet och radiolicensen skulle höjas med 5 kr/år till 20 kr. Som jämförelse kan nämnas att broschyren "Student 55" utlovade en månadslön på 800-1000 kr efter avklarad högskoleexamen. En ny Saab kostade 7000 kr och den mörka studentkostymen ca 120 kr.

FM betyder frekvensmodulering och fanns nämnt i vår fysikbok, men det gick vår fysiklärare inte igenom, för det kom inte upp i studentexamen.

Det beslöts om försökssändningar för TV 15 h/vecka.
Reguljära sändningar skulle börja 1 juli 1956 och djärvt satsade man på 25 h/vecka.

Det gjordes reklam för frysskåpet, som var en frysbox men som stod rakt upp precis som ett kylskåp.

Motboken avskaffades, vilket innebar att man fick köpa så mycket sprit och vin och öl som man ville, när man blivit myndig vid 21 års ålder och inte ha begränsat till ca 1 liter/månad, som det varit under motbokstiden.

Det tas beslut om folkomröstning om högertrafik -
som vpl som behövde tjäna pengar var jag med i Sthlm och delade ut röstsedlar okt-55 för ja-sidan och blev utskälld av gubbar och käringar i 70-årsåldern för alla olyckor som det skulle ställa till med, men det var ju inget att bry sig om vad sådana gaggiga åldringar hade för åsikt.
2,1 milj röstade mot högertrafik och ca 390 00 röstade för.

Som vpl i Sthlm kunde jag också 1955 konstatera att tunnelbanebygget hade påbörjats och det gick trafik mellan Hötorget och Odenplan.

När det gällde musik kom Rock a´round the clock med Bill Haley som en chock.
Vi var ju vana att höra C`est magnifique, Ann-Caroline, Den ena vit den andra röd med Ernie Englund och The yellow rose of Texas med Cacka Israelsson för att inte tala om Thory Bernhards Vildandens sång och andra bitar inom repertoaren skadskjutna fåglar.

Hur var det då i Ystad?

Jag har tittat i Ystads Allehanda för 1955 och det verkade inte vara mycket kommunala händelser, som var värt förstasidesstoff..

Dag Hammarskiöld var på besök i Ystad och köpte trätofflor och tog YA med till New York.
Hans Ostelius berättade reseminnen i Folkets Park och entrén var 2 kr.

Det gjordes insamling till nytt nationshus i Lund (ritat av Ystads stadsarkitekt Rune Welin) . Hyran skulle bli 85 kr/mån. Det fanns då 4000 studenter totalt i Lund och ca 6000 i Uppsala. På Chalmers gick det ca 1500 varav 28 var flickor.

I brist på större händelse blev det förstasidesnyhet att alla klarat studentskrivningarna.

Hur var det då på Ystads läroverk?

Det fanns en reallinje och en latinlinje. Vi var 32 st på reallinjen fördelade på 2 klasser beroende på om man läste fysik, kemi eller inte och 14 på latinlinjen.

Hur hade vi då kommit dit?

Från folkskolans 4, 5 eller 6 klass kunde man genom inträdesprov främst i svenska och matte meritera sig för att börja i realskolans första klass.

De som kom in gick omedelbart och köpte skolmössa med en gul kokard, som sedan byttes ut i olika färger efterhand som man avancerade i klasserna. Skolmössa använde nästan alla och genom färgen kunde man se i vilken årskurs vederbörande gick.

Några av oss hade börjat på skolan redan 1947 eller tidigare i realskolan och sedan gått vidare till gymnasiet, där vi då fått påspädning med elever från Tomelilla, Simrishamn och andra metropoler i närheten, som inte hade gymnasium.

Det var ca 10 % av en årskull som tog studenten.

Jag ska inte gå in på alltför detaljerad beskrivning av en del lärare, men de flesta av er har sett filmen Hets med Stig Järrel som läraren Kaligula och vi fick en vision av detta när det gällde vissa lektioner. Det som i dag kallas kränkande särbehandling var för oss emellanåt en realitet med utgångspunkt från talesättet att "under den kärva ytan klappar ett hjärta av sten".

Kanske ska man inte döma individen för hårt.

Det var ju en helt annan tid med allmänt vedertagen kadaverdisciplin.

Lärarna var otroligt kunniga och visste hur de skulle få fram bra resultat inför studentexamen som ju var det slutliga målet.

Det var definitivt inte att lära för livet utan att lära för skolan.

Man kan ju kalla oss krigsbarn, som skulle ta tillvara på allt, när vi fått förmånen att få studera och vi var uppfyllda att göra bra ifrån oss.

Vi var uppfostrade att aldrig ifrågasätta.

För många av oss var vi den förste i slakten som hade möjlighet att ta studenten.

Som jag minns ägnades nästan hela den vakna tiden åt studier.

Om det blev någon tid över så var det för många idrott främst i form av gymnastik, handboll, fri idrott som gällde.

Stor pådrivare i detta var gymnastikläraren Pecka Edfeldt, som kom som vikarierande gymnastiklärare till skolan 1947, när många av oss började första året i realskolan.

Detta ledde till att en del här närvarande 50-årsjubilarer var med om att vinna den s k Kungakannen på Sthlms stadium vid tävling mellan alla Sveriges skolor.

Jag läste i tidningen i går att skolan fortfarande har duktiga idrottare, eftersom tjejerna vann årets fotbollsturnering i Sverige.

För att skaffa pengar till Sthlmsresan kom Pecka på den lysande idén att i stället för att skolan skulle betala till en firma som skötte fönsterputsningen, så kunde eleverna i idrottsföreningen utföra detta och idrottsföreningen skulle få motsvarande ersättning.

Hur Pecka kunde övertala rektor K-E Löfqvist att få genomföra detta kan jag inte förstå – eller kanske kan jag det, eftersom det var Pecka.

Nedersta våningarna var det inga större besvär med, men putsningen på de översta genomfördes genom att en elev stod utanför på fönsterblecket och putsade. Om midjan hade han ett bälte med två repstumpar som normalt användes i gymnastiken, när man tränade frivolt. 2 elever stod inne i klassrummet och höll emot i de två repstumparna.

Det fanns nog inga arbetsmiljölagar på den tiden.....

Pecka fick oss också att inse att det kunde finnas en annan typ av lärare, som kunde få fram resultat utan hot och bestraffning.

I ärlighetens namn ska nämnas att det fanns ytterligare några lärare av denna sort.

Jag minns också teckningsläraren Folke Rolff. Han var kapten i reserven och skulle därför tituleras KAPTEN. Det var naturligtvis inte tal om att säga du till en lärare och i allmänhet sa inte heller lärarna

du till eleverna utan tilltalade dem med efternamn.
Möjligen kunde någon flicka tilltalas med förnamn.

En gång, när handbollsspelet gjort att jag kom till en teckningslektion med handen i gips förklarade jag : "Kapten jag kan inte rita i dag" och fick då till svar det pedagogiskt uppmuntrande "Det har du aldrig kunnat". Jag tog det inte så hårt, eftersom jag visste att han hade rätt.

Möjligen blev jag lite mera nedstämd många år senare när den dotter jag tidigare talat om vid sin läxbok uttryckte:

Pappa, ju mera jag läser här i biologiboken så undrar jag om du överhuvudtaget har någon höger hjärnhalva".

Nåja, teckningsbetyget blev till sist någorlunda bra, mest beroende på att jag var med i skolans skytteförening, där kapten Rolff var pådrivare och att de som sa att de skulle gå på Chalmers eller KTH fick betyget höjt ett steg.

Vi hade i alla fall lite fritid som kunde användas till besök på Kellermans eller Hennings konditorier eller till klassfester i form av maskerad eller Lucia.

Under tidigare skolåren var det ofta dans tillsammans med flickskolan.

När jag kom till Gbg med dess närhet till England fick jag reda på att flickskola kallas missbildningsanstalt. Detta kände vi inte till i Ystad.

Det kunde också bli biobesök på någon av stans 4 biografier, Saga, Röda Kvarn, Scala och Rio som hade 2 föreställningar per kväll, kl 19 och kl 21.

På Rio var det mycket västernfilmer och då gällde det att följa tidningen Aurora-kåsören Tehås råd att gå på sista föreställningen, när hästarna sprungit sig varma.

.....
Så småningom blev det ju studentskrivningar i mars 1955. Alla skulle skriva svensk uppsats och dessutom skriftligt prov i matte, specialmatematik, engelska, tyska, franska, latin beroende på vad man nu läste för ämnen.

I svensk uppsats hade min bäddkamrat Pelle Welin och jag en tävling hela sista året att i varje uppsats få in Jesu sista ord på korset

"Eli, Eli, lemi sabaktani – min Gud, min Gud varför har du övergivit mig", – en tävling, som relativt fort upptäcktes av vår svensklärare adjunkt Åke Nilsson.

Spänningen var stor även för honom hur vi skulle lyckas i studentuppsatsen.

För mig var det inte så svårt eftersom jag skrev "Psalmboken – en följeslagare genom livet", men hur Pelle lyckade få in det i sin uppsats "Inför televisionen – förhoppningar och farhågor" är för mig fortfarande en gåta.

Kanske kan jag få svaret av honom senare i kväll.

.....
De som klarade sig i de skriftliga proven fick sedan komma upp i muntliga förhör i 4 ämnen, vilket oftast skedde i mitten av maj, men för vår årskurs blev det för några redan 30 april eftersom krigsmakten ville ha tag i några av de manliga studenterna.

Vi som hade förmånen att klara studenten då och inte skulle in i det militära kunde sedan gå ca 2 veckor med vita mössor och berätta för klasskamraterna hur svårt det skulle bli, när de i mitten av maj skulle upp i de muntliga förhören.

.....
Jag har inget minne att vårt samhällsengagemang var särskilt stort. Jag har funderat mycket vad det kunde bero på.

Kanske berodde det på att skolan tog all tid, att allting verkade så bra efter krigsslutet och att man framför sig såg en aldrig sinande konjunkturuppgång.

Det var nog som Monica Zetterlund sjöng i Hasse o Tages översättning och med tanke på vad jag tidigare har sagt om min högra hjärnhalva inskränker jag mig till att läsa texten

Hjältar som alltid kom från USA
Tyskar som aldrig gjorde någonting bra,

Negrer som bara stod och sa god dag,
Så enkelt allting var!

Sheriffer var så snygga och
Ryssar var så stygga
mot stackars FBI,

Vad svårt det blir ju mer man lär sig – as time goes by.